

*Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет*

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Тема: «Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу»

*Спеціальність 051 «Економіка»
Освітня програма 051 «Економіка та бізнес-інновації»*

Завідувач кафедри: _____/Карінцева О.І./

Керівник роботи: _____/Карніщенко О.І./

Виконавець: _____/Гамалій Ю.М./

Група: _____ Е.мз-01с/1

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Завідувач кафедри економіки,
підприємництва
та бізнес-адміністрування**

_____ **О.І. Карінцева**
« ___ » _____ **20__ р.**

ЗАВДАННЯ

до кваліфікаційної роботи магістра

Студента(ки) групи Е.мз-01С, 2 курсу ЦЗДВн

(найменування інституту)

Спеціальності 051 «Економіка»

Освітня програма 8.051.00.11 «Економіка та бізнес-інновації»

Гамалій Ю.М

Тема індивідуальної роботи: _____

Стратегії розвитку малого та середнього бізнесу

Затверджую наказом по СумДУ № _____ від « ___ » _____ 20__ р.

Термін здачі студентом закінченої роботи: « ___ » _____ 20__ р.

Вихідні дані до роботи: навчально-методична література, звітність підприємства, нормативні акти

Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що підлягають розробленню) _____

Малий та середній бізнес як фактор соціально-економічного розвитку

Аналіз динаміки розвитку малого та середнього бізнесу в українській економіці
Шляхи удосконалення напрямів розвитку підприємств малого та середнього бізнесу

Перелік ілюстрацій

Визначальні характеристики та проблеми основних сегментів підприємництва
Відсоткові частки підприємств України

Основні показники діяльності підприємств за їх розмірами
Стратегії розвитку підприємства

Класифікація стратегій за ступенем відношення до розвитку

Дата видачі завдання: « _____ » _____ 20__ р.

Керівник кваліфікаційної роботи магістра _____ проф. Карпіщенко О.І.
(вч. звання, П.І.Б.)

Завдання прийняв(ла) до виконання: « ___ » _____ 20__ р. _____
підпис студента(ки)

Примітки:

1. Це завдання підшивається до пояснювальної записки кваліфікаційної роботи магістра.
2. Крім завдання, студент має отримати від керівника календарний графік роботи над кваліфікаційною роботою магістра на період проектування із зазначенням строків виконання окремих етапів.

Зміст

Реферат	5
Вступ.....	6
Розділ 1. Малий та середній бізнес як фактор соціально-економічного розвитку	7
1.1 <i>Малі та середні підприємства: сутність, роль та принципи діяльності</i> 7	
1.2 <i>Розвиток малого та середнього бізнесу.....</i>	10
Розділ 2. Аналіз динаміки розвитку малого та середнього бізнесу в українській економіці.....	15
2.1 <i>Сучасний стан розвитку МСП</i>	15
2.2 <i>Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва</i>	18
Розділ 3. Шляхи удосконалення напрямів розвитку підприємств малого та середнього бізнесу	21
3.1 <i>Шляхи і способи розв'язання проблем розвитку малого та середнього підприємництва</i>	21
3.2 <i>Аналіз Державної стратегії розвитку підприємств малого та середнього бізнесу</i>	24
Висновок.....	27
Список використаної літератури	29

Реферат

Робота містить 26 сторінок основного тексту; 3 розділи; 3 рисунки; 3 таблиці та список використаних джерел.

Мета роботи – висвітлення теоретичних засад стратегій розвитку підприємств малого та середнього бізнесу й обґрунтування напрямів їх удосконалення.

Об’єкт дослідження – мале та середнє підприємництво України

Предмет дослідження – стратегії розвитку підприємств малого та середнього бізнесу.

У першому розділі висвітлені основні поняття що до досліджуваної теми: класифікація підприємств згідного Господарського кодексу України, принципи діяльності малих та середніх підприємств, напрями діяльності та стратегії розвитку підприємств малого середнього бізнесу.

У другому розділі розглянуто сучасний стан малого та середнього підприємництва України. Наведено статистичні показники кількості діючих підприємств з 2015 року та показники їх діяльності. Також розглянуто основні стратегії розвитку підприємств.

У третьому розділі висвітлені способи вирішення проблеми розвитку малого та середнього бізнесу, а також розглянуто державну Стратегію розвитку підприємств малого та середнього бізнесу України до 2020 року.

Ключові слова: стратегія, МСП (мале та середнє підприємництво), стратегія розвитку, стратегічне управління, ефективність діяльності підприємства.

Вступ

Створення сприятливого бізнес-середовища для формування діяльності підприємств малого та середнього бізнесу є одним з важливих напрямків реформування української економіки, а також одним із ефективних засобів вирішення пріоритетних соціально-економічних проблем. А саме: пришвидшення еколого-економічної реструктуризації економіки, забезпечення цифровізації бізнес-процесів; створення конкуренції; поповнення місцевих бюджетів; створення додаткових робочих місць; робота над проблемою зайнятості населення у центрах з високим рівнем безробіття; сприяння поліпшенню інвестиційного середовища; оптимізування ефективності використання місцевої сировини.

У сучасних умовах кризових явищ економіки та обмеженості фінансових ресурсів найшвидше і найефективніше вирішуватимуть ці проблеми саме суб'єкти господарювання малого та середнього бізнесу (далі МСП) –невеликі підприємства, яким притаманна висока оборотність активів, а для старту яких не потрібен великий стартовий капітал.

Зараз ринкове середовище створює, як ніколи, сприятливі умови для подальшого розвитку МСП. Конституція та законодавство України закріплюють рівність прав усіх форм власності та право кожного громадянина займатися підприємницькою діяльністю, не забороненою законом. Це спрямовано на заходи та практичні дії, пов'язані з реформуванням прав власності, а також створення об'єктивних передумов для життєздатності розвитку МСП. Цьому посприяла робота держави з приватизації державного майна.

У ринковому середовищі, де кожен виробник і підприємець має позицію для отримання високоякісних результатів, плани українських виробників набувають нових функцій. Нині це має не лише забезпечити процес виробництва продукції, а й сприяти повному використанню ресурсів, справедливому розподілу доходів та покращенню якості життя.

Розділ 1. Малий та середній бізнес як фактор соціально-економічного розвитку

1.1 Малі та середні підприємства: сутність, роль та принципи діяльності

Згідно зі статтею 63 Господарського кодексу України (далі ГКУ) підприємства можна віднести до малих, середніх та великих за чисельністю працюючих та загальним доходом від реалізації за рік [9].

Відповідно до ст. 55 ГКУ малим підприємством визнається підприємство, середня чисельність працівників якого протягом звітного періоду (фінансового року) не перевищує 50 осіб, а загальний дохід від реалізації продукції чи послуг у поточному році перевищує 500 тис. євро, згідно з середньорічним курсом Нацбанку України.

Великими вважаються підприємства, у котрих середньооблікова чисельність працівників за звітний рік перевищує 1000 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції за рік перевищує суму 5 млн. євро, за середнім річним курсом євро до української гривні, Національного банку України[9].

Усі інші підприємстві вважаються середніми.

Розглядаючи роль МСП у ринковій економіці, слід наголосити на наступних моментах:

- По-перше, цінний внесок малого бізнесу у створення конкурентного середовища. Як відомо у вільній ринковій економіці конкуренція є відображенням конкуренції між економічними факторами, коли їх самостійна діяльність фактично обмежує їхню здатність впливати на загальні умови торгівлі на ринку та стимулювати виробництво необхідних їм товарів, тоді діяльність учасників ринкових відносин стає динамічною, що пов'язано з економічними обов'язками і ризиками підприємця, що у свою чергу, робить його соціальним двигуном економічного розвитку. Малі підприємства допомагають налагоджувати конкурентні відносини завдяки своїй антимонопольній природі, що відбивається на всіх аспектах його діяльності. З однієї сторони МСП у набагато меншій мірі піддається

монополізації на відміну від великих підприємств. З іншої – за умови вузької спеціалізації й використання інноваційних технологій виступає дійовим конкурентом, що руйнує монополістичні позиції великих корпорацій;

- По-друге, МСП, швидке реагування на ринкову кон'юнктуру, робить ринкову економіку більш еластичною. Дана риса набула в наш час особливої величини унаслідок стрімкої індивідуалізації та поділу споживчо-купівельного попиту, прискорення НТП, зростання номенклатури товарів та номенклатури послуг.
- По-третє, МСП робить дуже великий внесок у здійсненні прориву в ряді ключових напрямів НТП, перш за все у галузі інформаційних технологій. Тим самим сприяє прискореній реалізації новизни кінцевих і граничних техніко-комерційних ідеологічних планів, випуску наукомісткої продукції, малий бізнес виступає провідником науково-технічного прогресу;
- По-четверте, значний внесок у подолання перешкоди працевлаштуванню робить малий та середній бізнес. Дана функція має місце у здатності створення малим та середнім бізнесом нових робочих місць та поглинати надлишок робочої сили з періодично повторюваними спадами та функціональними зрушеннями в промисловій економічній політиці. В розвинених країнах на мале підприємництво припадає приблизно 50% зайнятого населення а нових робочих місць до 70-80%. Під час криз 70-80-х років у розвинених країнах відбувався життєвий цикл скорочення робочих місць на великих підприємствах, то малі фірми не тільки їх утримували, а й навіть могли створювати нові;
- По-п'яте, сприяє послабленню, характерній для ринкових промислової політики, тенденції соціальної диференціації та розширенню соціальної бази для прийняття реформ на цьому етапі. Не орієнтуючись на такий соціальний фундамент ринкових

відносин, як середній клас- усі упроваджені реформи будуть провальними. В умовах стабільності, що підриває економіку, обмежує фінансові ресурси, безпосередні суб'єкти малого та звичайного бізнесу, які не потребують великих початкових вкладень, мають швидку ротацію ресурсів, які за певної підтримки здатні подолати перешкоди демонополізації. якомога швидше і доцільно і стимулюючи розвиток промислової економічної конкуренції; [7]

Малому та середнього бізнесу притаманні деякі принципи, які визначають визначають їх мету, сукупність усіх дій, спрямовують у потрібне русло, формують прагнення підприємства, спрямовують діяльність, зосереджують увагу на певному виді роботи, допомагають розвивати навички успішного просування у обраній сфері, спрямовують шлях, який приносить найбільший успіх[21].

Одним із найважливіших принципів бізнесу, на мою думку, є зосередження всіх зусиль на максимальному задоволенні смаків, бажань і запитів споживачів чи покупців. Це пов'язано з тим, що основним показником успіху є повага тих, на кого спрямована діяльність, адже реальна популярність продукції, яка відповідає вимогам покупців і відрізняється високою якістю.

Варто зазначити, що потреби людини визначають розвиток соціально-економічних відносин. Тому від цього принципу залежить не лише успіх окремих підприємців, а й оздоровлення усієї економіки.

Наступним принципом, має бути інновація. Хороший підприємець завжди максимально розуміє ситуацію, використовує новітні технології у своїй галузі та постійно впроваджує інновації, щоб стати рушійною силою технічного прогресу, адже це допомагає знизити витрати ресурсів, покращити якість продукції чи послуг там стратегічні можливості. [26].

Інший принцип – максимально вигідно використовувати свою конкурентну перевагу. Саме поєднання ваших навичок, здібностей і ресурсів допоможе привернути увагу тих, хто раніше не входив у цільову аудиторію, утримати попередніх клієнтів і таким чином перемогти своїх конкурентів.

На мою думку, не менш важливим серед цих принципів є дотримання принципів ділової етики. Це означає дотримання правил стилю роботи, поведінки та спілкування при вирішенні ділових завдань, підтримці робочого порядку, взаємин з керівництвом, колегами, партнерами, клієнтами, дій, спрямованих на підвищення рівня життя організації та соціальних працівників. це також толерантне ставлення до думки інших, здатність визнавати помилки, здатність до самокритики та вміння використовувати аргументи замість сили чи авторитету в аргументах.

І останній серед найосновніших принципів підприємницької діяльності – безперервний творчий пошук. Це постійний потік нових, оригінальних та унікальних ідей, поява нових цілей, пошук оптимальних способів використання свого капіталу та можливостей, практичне застосування тих корисних активів, які виникли в бізнес-процесі, адже очевидно, що унікальні креативні підходи до бізнесу сприяють успішному просуванню на ринок, подальшому зростанню бізнесу та конкурентоспроможності[26].

1.2 Розвиток малого та середнього бізнесу

Розвиток малого та середнього бізнесу є одним з пріоритетних напрямків економічного розвитку країни. Малі підприємства в розвинених країнах є основою економіки.

Малий бізнес стимулює розвиток конкуренції, впровадження нових технологій великими компаніями та підвищення ефективності виробництва. Наприклад у ЄС від успіху малого та середнього бізнесу залежить ефективність усієї економіки. Тому Європейський Союз проводить політику підтримки малого бізнесу, основною метою якої є збалансування інтересів держави та бізнесу, забезпечення оптимальних умов для підприємництва, підвищення конкурентоспроможності малого бізнесу.

Таблиця 1.2.1 Визначальні характеристики та проблеми основних сегментів підприємництва [19]

Сегмент	Характеристики	Проблеми
Фізичні особи-підприємці	<ul style="list-style-type: none"> • Розповсюдженість: найрозповсюдженіша форма господарювання • Географія: присутні в усіх регіонах і типах населених пунктів • Зайнятість: переважають самозайняті без найманих працівників (82%) • Переважна сфера діяльності: торгівля і послуги 	<ul style="list-style-type: none"> • Фіктивне підприємництво задля оптимізації оподаткування • Відсутні стимули до зростання бізнесу (спрощена система оподаткування не стимулює до зростання) • Недостатність знань і навичок ведення бізнесу • Недостатність доступу до фінансування • Відсутність системи державної підтримки, в першу чергу стартапів
Мікропідприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Розповсюдженість: більше 80% всіх підприємств • Географія: розповсюджені в усіх регіонах • Продуктивність праці: 54% від середнього рівня по Україні • Переважна сфера діяльності: торгівля (більше 25%) • Зайнятість: 12% зайнятих на підприємствах 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність системи державної підтримки, в першу чергу стартапів • Низька ефективність бізнесу • Відсутні стимули для зростання бізнесу (дроблення бізнесу) • Недостатність доступу до фінансування • Недостатність знань і навичок ведення бізнесу • Низький рівень інновацій
Малі підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Розповсюдженість: близько 13% всіх підприємств • Продуктивність праці: 70% від середнього рівня по Україні • Переважна сфера діяльності: торгівля (більше 25%) • Зайнятість: більше 15% зайнятих на підприємствах 	<ul style="list-style-type: none"> • Відсутність системи державної підтримки, в першу чергу стартапів • Низька ефективність бізнесу • Відсутні стимули для зростання бізнесу (дроблення бізнесу) • Недостатність доступу до фінансування • Недостатність знань і навичок ведення бізнесу • Низький рівень інновацій
Середні підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Розповсюдженість: близько 5% всіх підприємств • Географія: розташовані переважно в міських поселеннях • Продуктивність праці: 91% від середнього рівня по Україні 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежені можливості для експорту • Недостатня кваліфікація менеджерів • Відсутня стала співпраця

	<ul style="list-style-type: none"> • Зайнятість: найбільша частка робочих місць (43%) • Сфери діяльності: більше 30% підприємств зайнято в промисловості 	<ul style="list-style-type: none"> • з дослідницькими центрами та науковими установами • Низька ефективність бізнесу • Низький рівень інновацій
Великі підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Розповсюдженість: близько 0,1% підприємств • Географія: нерівномірна концентрація територією країни (переважає східний регіон) • Продуктивність праці: 145% від середнього рівня по Україні • Ефективність: найбільша частка збиткових підприємств (48,2%) • Зайнятість: значна частка робочих місць (30%) 	<ul style="list-style-type: none"> • Використання застарілих технологій і обладнання • Відсутня стала співпраця з дослідницькими центрами та науковими установами • Висока енергоємність виробництва • Високий соціальний тиск на підприємства • Негнучкість у зміні асортименту товарів і послуг

Одна із головних проблем на шляху до створення сприятливого бізнес-середовища – корупція. Вона є однією з важливих причин, чому уповільнюється зростання приватного сектору та знижується рівень диверсифікації економіки а також продуктивності діяльності підприємств, та експорту. У Індексі сприйняття корупції Україна посідає 131 місце із 176 країн. Малі та середні підприємства в Україні страждають від негативних наслідків[37] корупції у сфері ліцензування, оподаткування, контролю, митних процедур тощо. Компанії, які беруть участь в опитуванні бізнес-середовища та підприємництва, зазначають, що основними перешкодами для ведення бізнесу є канали фінансування, корупція та податкові ставки, політична нестабільність та тіньова економіка. Опитування бізнесу показало, що з 2012 по 2013 рік частка неформальних платежів, необхідних для отримання державних контрактів, у вартості контракту зросла з 3,8% у 2009 році до 14,2%. Майже 100% опитаних компаній заявили, що сплачували неофіційні платежі задля підписання державних контрактів.

Низьке зростання приватного сектору є однією з основних причин низького рівня економічних показників і економіки в цілому, а також

уповільнення економічного зростання та низької продуктивності, низьких прямих іноземних інвестицій, особливо в експортоорієнтоване виробництво, та енергоємність. Інтенсивність[37].

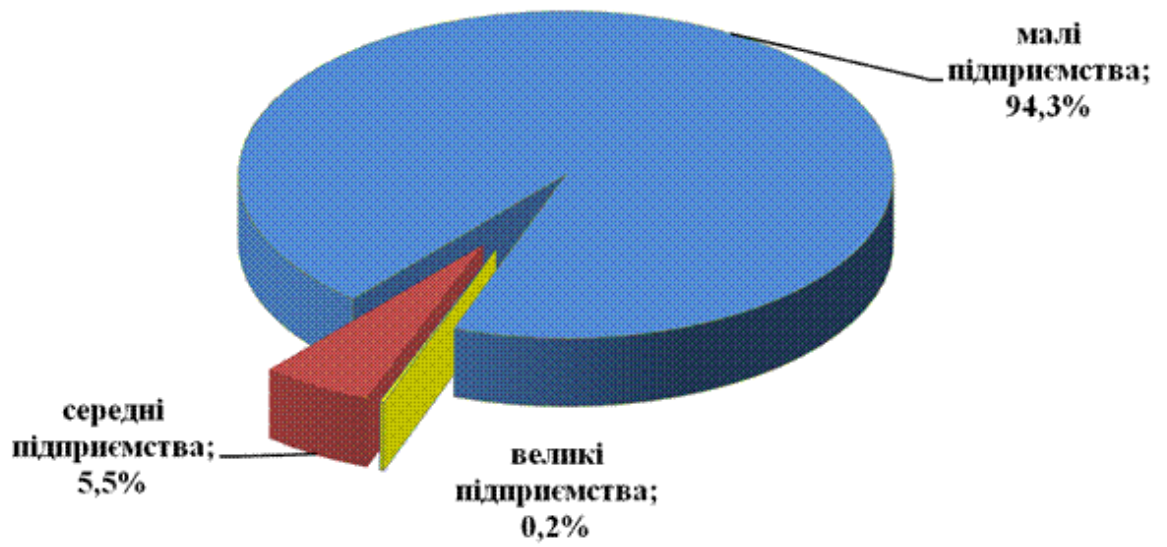
Загальні аспекти розвитку українського МСП не відповідають запитам і потребам і модливостям економіки України.

Україна значно відстає від розвинених країн за кількістю малих і середніх підприємств та їх внеском у загальний обсяг виробництва, зайнятість та інші показники. Потенціал МСП як елемента економічного розвитку не вичерпано, є проблеми в системній стратегії розвитку та вдосконалення малого та середнього підприємництва, яка має базуватися на аналізі існуючого стану речей. Розвиток МСП пов'язаний з вирішенням ряду соціальних питань, тому необхідно враховувати важливі фактори соціального впливу на малий бізнесу, а саме:

- Розвиток МСП поступово створює велику групу підприємців, котрі піклуються про достатній рівень життя населення;
- розвиток малого та середнього підприємництва сприяє формуванню середнього класу, який є основою соціально-економічних реформ, гарантом політичної стабільності та демократичного розвитку суспільства;
- малий бізнес створює більше робочих місць, зменшує безробіття та соціальну напругу;
- розвиток малого та середнього підприємництва сприяє зміні суспільства та життєвих орієнтацій значної частини населення[37].

Малі підприємства є одним із важливих джерел створення робочих місць, що виражається, зокрема, у здатності малих та середніх підприємств створювати нові робочі місця та поглинати надлишок робочої сили. Особливо це стосується нинішньої ситуації в Україні загалом. Адже в період скорочення робочих місць у великих компаніях малий бізнес не лише зберігає, а й створює нові робочі місця. Зважаючи на те, що, до речі, за іноземною статистикою, малі та середні підприємства є більшим стабілізуючим фактором, ніж великі галузі.

Рис. 1.2.1 Відсоткові частки підприємств України

Розділ 2. Аналіз динаміки розвитку малого та середнього бізнесу в українській економіці

2.1 Сучасний стан розвитку МСП

Безперечно, ключову роль у виконанні завдань перехідного періоду відіграє підприємництво. При цьому успішне перетворення адміністративно-управлінської економіки на соціально орієнтовану ринкову економіку неможливе без діяльності підприємців, які спричиняють відповідні зміни на мікро- та макроекономічному рівні. Про важливість малого бізнесу свідчать інтегральні показники, що характеризують стан сектору малого та середнього підприємництва в Україні, які підкреслюють вирішальну роль бізнесу в соціально-економічному та політичному житті країни (табл. 2.1.1.).

Таблиця 2.1.1 Основні показники діяльності підприємств за їх розмірами[30]

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Кількість діючих підприємств, одиниць	343440	306369	338256	355877	380597	373822
Середні підприємства, одиниць	20983	14832	14937	16057	17751	17602
Малі підприємства, одиниць	327814	291154	322920	339374	362328	355708
Кількість зайнятих працівників, тис. осіб	5889,7	5801,1	5812,9	5959,5	6407,5	6366,1
Середні підприємства, тис. осіб	2604,7	2622,8	2593,1	2744,2	3052,6	3088,4

Малі підприємства, тис. осіб	1576,4	1591,7	1658,9	1641,0	1746,6	1703,1
Обсяг виробленої продукції (товарів, послуг), млн. грн.	3215287,9	3884617,6	4872748,1	5626457,3	6301412,2	6508169,6
Середні підприємства, млн. грн.	1258421,6	1613257,8	195736,4	2226972,6	2489012,1	2493566,5
Малі підприємства, млн. грн	516983,3	690054,9	875963,4	1045156,1	1309324,9	1557095,6

Виходячи з даних таблиці ми бачимо, що кількість діючих підприємств після 2015 року знизилась. Це пов'язано з економічною кризою 2014 року. Але не дивлячись на це обсяг виробленої продукції не зменшився порівняно з іншими показниками.

Після значного падіння валового внутрішнього продукту у 2014-2015 рр. (6,6 та 9,8 відсотка відповідно) та різкого зростання споживчих цін (24,9 та 43,3 відсотка) у 2016 р. з'явилися ознаки поживлення та посилення позитивних тенденцій в економіці: вал. внутрішній продукт зріс на 2,3 відсотка, за даними Держстату, капітальні інвестиції на 18 відсотків, обсяг прямих іноземних інвестицій (акцій), залучених в економіку з початку інвестицій на 4,2 відсотка (порівняно з 31 грудня 2015 року), що сповільнило темпи зростання споживчих цін до 12,4 відс. [37] Національна економіка сьогодні — це економіка країни, яка фактично перебуває у стані війни. Тимчасова втрата території, запровадження різноманітних економічних санкцій та політичних обмежень продовжують негативно впливати на економічний розвиток, внаслідок чого економіка перебуває у стані невиправданих економічних відносин.

Рівень безробіття серед населення віком від 15 до 70 років у 2014 році зріс і залишився на одному рівні у 2016 році (у середньому на 9,3% на рік), статистика експорту товарів та послуг продовжує зменшуватись – за 2016 рік

зниження становить 4 процентні ставки у порівнянні з 2015 роком (за методом платіжного балансу[37]).

За показниками кількості, зайнятості та обсягу виробленої продукції (товарів, послуг) мале і середнє підприємництво займає вагоме місце в національній економіці.

Загалом українські середні підприємства зазвичай більші, ніж у ЄС, на нього припадає велика частка доданої вартості витрат виробництва (39,1%) та зайнятості (32,2%). Мікропідприємства – велика група, але продуктивність невисока – 35,2% працівників і 8,9% доданої вартості виробничих витрат. Малі та мікропідприємства Європейського союзу також страждають від низької продуктивності (29,2% і 21,1% відповідно). [29].

Причини рішення відкрити бізнес в Україні різноманітні. За даними міжнародного опитування (Amway Global Entrepreneurship Report, 2016), більше 34% респондентів відзначили можливість додаткового доходу, 21% - можливість самореалізації, 16% - можливість незалежності від роботодавця, 21% можливість самореалізації, 16 відсотків респондентів, 14 відсотків - альтернативне безробіття. Таким чином, спосіб створення малих і середніх підприємств демонструє різноманітність – від створення можливостей для забезпечення гідного рівня життя до реалізації власних ідей.

Характерною рисою Національної економіки України – є несприятливе бізнес-середовище, що у свою чергу створює перешкоди для розвитку приватного сектора. Згідно з міжнародними рейтингами, зокрема Doing Business 2017 та індексом глобальної конкурентоспроможності, бізнес-клімат в Україні гірший, ніж у сусідів. Проте результати цих оцінок показують, що за останні роки ситуація швидко покращилася. Зокрема, в оцінці Doing Business - 2017, опублікованій Світовим банком, Україна піднялася зі 152 місця у 2012 році до 80 місця у 2017 році. Ця тенденція свідчить про те, що Україна має значний потенціал і активно впроваджує реформи, але бізнес-середовище потребує вдосконалюватись. Водночас Україна входить до «Індексу глобальної конкурентоспроможності» за рейтингом Всесвітнього економічного форуму.

85 місце з 138 країн. За відповідністю бізнесу сучасним вимогам та інноваціям Україна посіла 98-е та 52-е місце[37].

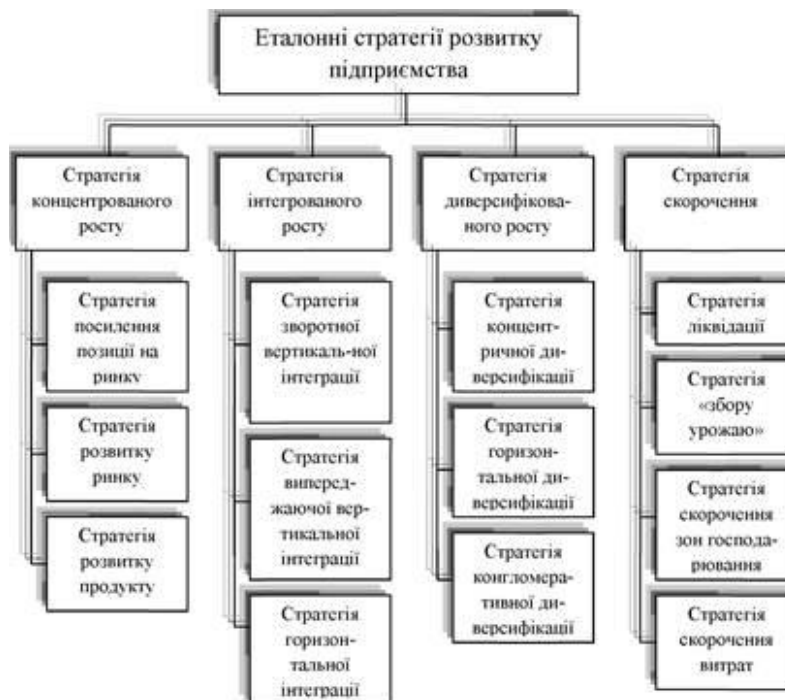
2.2 Стратегії розвитку малого та середнього підприємництва

У системі управління підприємством існує кілька принципів, згідно з якими можна не тільки підтримувати діяльність на належному рівні, а й стабільно розвивати її, особливо шляхом розробки та реалізації стратегій розвитку.

Найбільш поширені, перевірені та широко висвітлені бізнес-стратегії в літературі часто називають базовими або еталонними. Вони відображають чотири різні шляхи зростання компанії та пов'язані зі зміною статусу одного чи кількох з таких факторів: продукт, ринок, галузь, позиція компанії в галузі та технологія. Кожен з цих п'яти елементів може перебувати в одному з двох станів:

існуючому або новому.

стратегії
чотири
2.2.1).

Бізнес-
поділяються на
основні типи (рис.

Рис. 2.2.1 Стратегії розвитку підприємства

Але більша частина науковців вважають, що підприємства, котрі знаходяться у конкурентному середовищі можна описати за ієрархією стратегій А. А. Томпсона і А. Дж. Стрікланда, у якій виділяють наступні рівні:

а) корпоративна стратегія – описує загальний управлінський для диверсифікованого підприємства. Стратегія охоплює усі сфери діяльності підприємства та визначає головні напрямки розвитку;

б) ділова стратегія – звертає увагу на управління успішною сферою діяльності підприємства. Її метою є досягнення довгострокових переваг;

в) функціональна стратегія – за допомогою визначення підходів, дій що до управління підрозділами, функціями, конкретизує деталі загального плану розвитку підприємства. Спрямована на ефективне використання ресурсів відділів у межах реалізації загальної стратегії [35].

Таблиця 2.2.1 Класифікація стратегій за ступенем відношення до розвитку [36]

п\п №	Ступінь відношення до розвитку	Характеристика ступеня	Стратегії за ступенем відношення до розвитку
1	I ступінь	Наявність усіх специфічних ознак стратегії розвитку	Стратегія росту, стратегія обмеженого росту (у разі наявності якісних змін)
2	II ступінь	Є стратегією розвитку лише на конкретному її етапі	Стратегії диференціації та фокусування, стратегія лідера, стратегія атакування, стратегія послідовника, стратегія нішера, експлерентна стратегія, віолентна стратегія (окрім етапу «неповороткого бегемота»), патієнтна стратегія
3	III ступінь	Передбачають лише якісно нові форми	Функціональні стратегії у разі передбачення якісно нових форм (товарно-ринкова: лідерство за якістю профільної продукції, розширення охопленого сегмента ринку збуту, оновлення номенклатури виробництва тощо; ресурсна стратегія: якісно нова технологія використання)

			ресурсів тощо; технологічна стратегія: унікальна технологія виробництва тощо)
--	--	--	--

Слід зазначити, що серед стратегій є такі, які дуже складно класифікувати як стратегію розвитку. Наприклад у соціальної та номенклатурної стратегії не визначаються ознаки стратегічного розвитку

Розділ 3. Шляхи удосконалення напрямів розвитку підприємств малого та середнього бізнесу

3.1 Шляхи і способи розв'язання проблем розвитку малого та середнього підприємництва

Проблеми бізнесу в Україні

Незважаючи на велику роль малого та середнього бізнесу, розвиток бізнесу в Україні в цілому та в нашому регіоні не відповідає вимогам часу.

З точки зору самих підприємців найбільш характерними факторами, що гальмують цей розвиток, є:

1. Організаційно-правові труднощі при відкритті бізнесу, особливо в період переходу від реєстрації до запуску.

2. Кредитні ресурси для підприємництва та відновлення – відсутні, зв'язок з міжнародними фінансовими організаціями недостатній для залучення інвестицій та грантів.

3. Переважно декларативний характер держави про допомогу підприємству, що є неоднозначним і не відповідає чинній нормативній базі.

4. Географічні відмінності, тобто малі підприємства зосереджені навколо промислових центрів, але їх небагато у віддалених районах і містах.

5. Несприятлива (тобто фіскальна) політика оподаткування, надто велике податкове навантаження (особливо в частині заробітної плати, що призводить до чіткої тіні малого бізнесу).

6. Досить громіздка система обліку та звітності.

7. Можливості запобігання незаконному втручанню обмежені.

Однією з найважливіших перешкод на шляху розвитку малого бізнесу є брак фінансових ресурсів для розвитку інвестицій і, таким чином, уповільнення інвестиційних процесів, які є рушійною силою економічного зростання.[33]

У країнах з розвиненою економікою банківські позики є найпоширенішою формою фінансової підтримки малого бізнесу (70%). Держава підтримує зацікавленість кредитних організацій у наданні початківцям кредитів на пільгових умовах і залучає до цього питання різні прошарки населення. З цією

метою розроблені спеціальні національні плани для молодих, безробітних та безробітних жінок, які реалізуються через окремі банки. Банківська система гнучка, а тому має багато переваг: банки надають невеликі кредити, створюють лізингові компанії, венчурні фонди та інвестиційні фонди, які прямо чи опосередковано пов'язані з реалізацією таких планів розвитку малого бізнесу в різних формах. Однак через високі процентні ставки та ціни на валюту український кредит не може бути джерелом інвестицій для МСП.

Підтримка України малому та середньому бізнесу в основному надходить із двох джерел, а саме: фінансової допомоги держави та допомоги міжнародних донорів. Перший надається через Український фонд підтримки підприємництва або Національний інноваційний фонд.

Однак ці кошти не стали ефективним інструментом реалізації державної програми підтримки підприємництва, оскільки складаються з однаково обмежених інвестиційних ресурсів, яких держава не має у своєму розпорядженні[31].

Міжнародну донорську допомогу надає: Європейський банк реконструкції та розвитку, Американський фонд підприємництва та інші організації, що надають кошти для розвитку МСП, або зовсім не спрямовані на надання підтримки підприємств малого та середнього бізнесу.

Підприємці — це громадські організації, кредитні кооперативи, взаємні кредитні кооперативи, які намагаються якимось чином вирішити проблему нестачі інвестиційних ресурсів.

Звуження цих джерел інвестування зміщує фокус на власні ресурси, яких надто мало, а тому процес розвитку надто повільний[22].

Активна державна підтримка малого бізнесу виражається в легальних податкових пільгах. Звичайні звинувачення у надмірному податковому тиску у деякій мірі є перебільшеними. Сучасна податкова система цілком оптимальна для середніх і великих компаній, але, звичайно, ускладнює запуск і розвиток малих. Система оподаткування загальних і командних компаній, приватних

малих підприємств має бути ближчою до оподаткування підприємців, які працюють без юридичної особи.

Податкова політика має включати перевірену досвідом країн з розвинутою економікою систему пільг: диференційовану систему оподаткування залежно від розміру обороту - «податкові інвестиційні позики» на кошти, що спрямовуються на розширення виробництва за рахунок власних ресурсів, знижки з податку на прибуток, створення пільг. так званих цільових резервних фондів за рахунок неоподаткованого прибутку, пільгового оподаткування оновлення продуктового асортименту, системи стимулювання потоку інвестицій у компанії, що спеціалізуються на фінансуванні малих компаній за допомогою інноваційних технологій[27].

3.2 Аналіз Державної стратегії розвитку підприємств малого та середнього бізнесу

Малі та середні підприємства забезпечують створення нових робочих місць, зростання ВВП та розвиток конкурентоздатності та інноваційного економічного потенціалу

У 2014 році уряд розпочав широкий спектр реформ, у т.ч реформи в усіх галузях економіки з метою виконання своїх зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Серед головних питань - зменшення державного контролю, судова реформа, податкове регулювання та удосконалення системи боротьби із корупцією. Прогрес відчутний, хоча й нерівномірний, а спротив окремим найбільш чутливим заходам – достатньо сильний[37].

Проте цей прогрес був визнаний після покращення роботи України в цій галузі зовнішньоекономічної діяльності, надання країні електроенергії, надання будівельних дозволів та захист міноритарних інвесторів за результатами рейтингу Doing Світового банку. До речі в 2020 році Україна посіла місце на 19 позицій вище ніж 2016 року.

З 2016 року Україна зробила важливі кроки для покращення середовища для розвитку малого та середнього підприємництва. У травні 2017 р. Кабмін затвердив першу в Україні Стратегію розвитку МСП на період до 2020 року.

Стратегія охоплює всі суттєві сфери суспільного життя і відповідно відображена у найважливіших стратегічних та програмних документах, які мають прямий чи опосередкований вплив на розвиток малого та середнього підприємництва. Таким чином, стратегія пропонує можливість координації діяльності інших державних органів з метою реалізації виваженої та комплексної політики у сфері підприємництва відповідно до сучасних вимог.

Підписання Україною угоди, що передбачає створення всеосяжної зони вільної торгівлі – є історично важливою подією для країни. Утілення цієї угоди у життя спрямоване на покращення економіки, активізації торгівельної сфери та

регулювання того, щоб була економічна відповідність з міжнародною практикою та практикою ЄС.

Одним із пріоритетів державної політики є розвиток підприємництва. Важливу роль відіграють стратегія та план дій щодо їх реалізації.

Стратегія має на меті забезпечити поступовий розвиток малого та середнього бізнесу в умовах тимчасово обмежених можливостей фінансової підтримки та основних проблем, які стоять перед країною.

Стратегія зорієнтована на поступовий розвиток МСП, враховуючи тимчасову можливість фінансової допомоги та інші гострі питання, що постають перед українською економікою.

Реалізувати стратегію можна наступними способами:

- скоординована взаємодія між органами державної влади, органами місцевого самоврядування чи іншими зацікавленими сторонами;
- системний підхід до формування та реалізації національної політики у сфері підприємництва;
- визначити очікувані результати його реалізації;
- здійснення плану заходів щодо реалізації Стратегії;
- дієвої співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктів МСП та їх об'єднань;
- найбільшого залучення всіх можливих ресурсів [37].

Стратегія передбачає створення спеціального вебпорталу МСП для надання МСП доступу до інформації про різноманітні аспекти ведення бізнесу (наприклад, започаткування власного бізнесу, отримання адміністративних послуг, доступні інструменти фінансування, державні програми підтримки і т.д.) у зрозумілому для користувача форматі. Реалізацію цього заходу було відкладено з технічних причин, пов'язаних із запуском вебпорталу на існуючому вебсайті МРЕТС, а згодом у зв'язку з ліквідацією Міністерства сільського господарства у вересні 2019 р. МРЕТС запланувало проведення дослідження ефективності реалізації ОРВ органами державної виконавчої влади до 4-го кварталу 2018 р. Цей захід вважається завершеним після публікації звіту

Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (ДКУ ПРПП) про реалізацію національної регуляторної політики органами державної виконавчої влади у 2017 р. (SRS, 2018). Крім цього, аналіз реалізації ОРВ органами державної виконавчої влади було включено в аналітичний звіт ДКУ ПРПП за 2018 р., що є важливим кроком до забезпечення ефективної реалізації ОРВ на різних рівнях влади (SRS, 2019)[30].

Крім цього, для зменшення адміністративного навантаження з боку державних контролюючих органів на МСП, Офіс ефективного регулювання (ОЕР) запустив пілотний модуль інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду, що містить інформацію про заплановані інспекції різних державних контролюючих органів (SRS, 2018). 11 Станом на жовтень 2019 р. до системи приєдналися 34 інспекційні органи (з 38), які опублікували інформацію про власні інспекції на окремому порталі (www.inspections.gov.ua). Додатково, ДКУ ПРПП та державні контролюючі органи розробили і Уряд затвердив перелік критеріїв для визначення рівня ризику господарської діяльності у 72 сферах державного нагляду (з 85) та регулярності запланованих Урядом контрольних заходів (SRS, 2019).

Ключові показники ефективності (КПЕ), визначені Стратегією щодо СН, відображають прогрес України у показниках Світового Банку Doing Business; мета – зайняти позицію серед 20 країн з найкращими показниками у 2020 р. та 3-є місце серед 6 країн Східного Партнерства в Індексі економічної політики у сфері МСП 2020 на основі середнього результату за всіма 12 напрямками.¹⁷ Інший показник Стратегії, пов'язаний із СН, стосується моніторингу ринкової частки МСП в загальних продажах, хоча цілі, завдання та механізми моніторингу цього показника залишаються незрозумілими, а розрахунки за ним не надаються на регулярній основі.¹⁸ У Табл. 5 представлені деякі додаткові КПЕ, моніторинг яких Україна могла б здійснювати в СН1[30].

Висновок

У результаті проведеної роботи можна зробити висновок, що підприємництво – це особливий вид людської діяльності (виробнича, фінансова, торгівельна, інноваційна, брокерська, страхова тощо), заснований на унікальних якостях підприємця, його ініціативності, самостійності, працьовитості, і ризик, творчий пошук, вільний вибір партнерів, вид діяльності, цільова аудиторія та виробничі методи. Усе це спрямоване до отримання засобів, що покращать їх життя, шляхом послаблення своїх конкурентів та задоволення споживчих вимог, або вимог замовників.

Мале підприємство - це підприємство, середньооблікова кількість працівників якого не більше 50 осіб за рік, а валові доходи від реалізації не перевищує 500 000 євро на рік.

Середніми вважаються підприємства, на яких середньооблікова чисельність працівників за звітний рік становить від 51 до 1000 осіб, тим самим валовий дохід від реалізації продукції за цей період становить від 500 тис. до 5 млн. євро.

На разі здійснення України очікує деяке зростання, сектор МСП зокрема поживавлення:

- адміністративне навантаження на МСП зменшиться;
- започаткується інтернаціоналізація діяльності українських МСП;
- позитивний ефект від децентралізації держави, лібералізації економіки,
- створених законодавчих змін;
- відтвориться лібералізація системи державного нагляду та контролю у сфері господарської діяльності;
- відбудеться розвиток інфраструктури підтримки МСП;
- з'явиться нова політична сила для відстоювання інтересів МСП, яка
- започаткує прийнятні для підприємництва реформи;

- покращиться макроекономічне становище і Україна стане більш привабливою для інвесторів.

Список використаної літератури

1. Баб'як М.М. Розвиток малого і середнього підприємництва у регіоні // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 12. - С. 77 - 83
2. Базилевич В. Д., Попов В. М., Базилевич К. С., Гражевська Н. І. Політекономія: Підручник. - К.: Знання, 2006. - 631 с.
3. Божкова В.В. Методичні підходи до вибору стратегій просування інновацій на ринок / С. М. Ілляшенко, В. В. Божкова, О. М. Дериколенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2010. - № 1. - С 34-41.
4. З. Мале підприємництво: Основи теорії і практики: Монографія/ Захарій Варналій,. -3-тє вид., стереотипне. -К.: Знання, 2005. -302 с.
5. Васильченко В.А., Ткаченко Т.І. Стратегічне управління: Навч. посібник. - К.: ЦУЛ, 2003.
6. В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль: Навчальний посібник. - К.: Знання, 2008. - 463 с.
7. Волик В. Становлення малого та середнього бізнесу в Україні і його наслідки // Актуальні проблеми економіки. - 2002. - № 8. - С. 22-25
8. Галь В. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні // Вісник Національного банку України. - 2003. - № 1. - С. 13-15
9. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV: текст зі змін. станом на 02.08.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 18, № 19-20, № 21-22. - Ст. 144.
10. Доброгорська.О. Мотиваційний механізм сприяння підприємницькій діяльності представників середнього класу /Персонал,2006,№ 8
11. Дойль П. Менеджмент. Стратегія і тактика. - СПб., 1999. - 416 с.
12. В.Д., Довгань Л.Є. Стратегічний менеджмент: навчальний посібник. - К., 2002.
13. Єрмакович С. Державна підтримка малого бізнесу в Україні // Проблеми кредитування малого та середньобізнесу в Україні. - 2001. - № 4.- С. 25-27

14. Экономический потенциал административных и производственных систем: Монография / под общ. ред. О.Ф. Балацкого. - Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. - с. 276 - 379.
15. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва».
16. Закон України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію) від 07.07.1992 р.
18. Закон України Про державну підтримку малого підприємництва: Закон від 19 жовтня 2000 року №2062-III// Урядовий кур'єр. -2000. -22 листопада
19. Закон України Про національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні: Закон від 21 грудня 2000 року №2157-III/ Україна. Закон // Урядовий кур'єр. -2001. -25 січня.
20. Іванілов О.С. Економіка підприємства : Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2009. –729 с.
21. Карпенко С. Проблеми розвитку малого підприємництва на сучасному етапі (Регіональний аспект): Наук.-дослід. економ. ін-т М-ва економ. України.
22. Коротенко Н.П. Проблеми розвитку підприємництва в Україні/ Коротенко Н.П. // Актуальні проблеми економіки. - 2004. - № 4. - С. 96 - 103.
23. Лавриненко Р. Фінансування малого та середнього бізнесу в Україні // Фінанси України. - 1998. - № 2. - С. 76-81
24. Ляпіна К. Програма розвитку малого підприємництва: Очікування. Проблеми. Перспективи. -К.: Ін-т конкурентного суспільства, 2001. -159 с.
25. Малі і середні підприємства України: показники діяльності та стратегії розвитку // Пріоритети. - 2005. - № 3-4. - С. 35-45
26. Мамчур І. Кредити для малого й середнього бізнесу: робота на перспективу // Праця і зарплата. - 2003. - № 42. - С. 6-7
27. Мезенцева. Н, Кібка. А, Рейтингова оцінка розвитку малого бізнесу в регіонах України /Часопис соціально-економічної географії, Міжрегіональний збірник наукових праць, 2008, №5 -с 115-120
28. Онищук Я. Фінансове забезпечення діяльності малого та середнього бізнесу/ Фінанси України. - 2003. - № 7. - С.51-59.
29. Офіційний сайт Державної служби статистики України <http://ukrstat.gov.ua/>

30. Офіційний сайт Міністерства економіки України. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=5f43eb87-a668-4ea4-9db3-b46a02c5a782&title=StatistichniTaInformatsiiniMaterialiSchodoStanuTaRozvitkuMalogoSerednogoPidprimnitstva>
31. Пивоваров М. Г. Стан, розвиток інфраструктури малого, середнього бізнесу в Україні та концепція її вдосконалення. // Держава та регіони. - 2010. - №6. - С. 127-134.
32. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер; пер. с англ. - М.: Международные отношения, 1993. - 896 с.
33. Потій В.З., Дем'яненко О.М. Фінансова стратегія підприємств як складова фінансового управління / Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України, №2. - 2009. - С. 264-270.
34. Розпорядження від 24 травня 2017р. №504-р «Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року»
35. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент. Искусство разработки и реализации стратегии: учебн. для вузов / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд; пер. с англ. под. ред. Л.Г. Зайцева, М.И. Соколовой. - М.: Банки и биржи, 1998. - 576 с.
36. Стратегія розвитку у системі стратегій підприємства Тюха І.В., канд. екон. наук, доцент, Денисюк І.О., аспірант
37. OECD(2020), Моніторинг реалізації Стратегії розвитку МСП України на 2017-2020 роки, OECD Publishing, Paris, www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoringthe-Implementation-of-Ukraine's-SME-Development-Strategy-2017-2020-UKR.pdf